

Микола Костянтинович Зеров

26 квітня – 130 років від дня народження талановитого поета, перекладача та літературознавця.

Народився в багатодітній сім'ї вчителя, мати походила з дрібного землевласницького роду Яреськів – “з-під Диканьки, роду козацького, але доказуючого дворянство”, – пише Зеров в автобіографії.

Вчився Микола у Зіньківській школі, де його однокласником був Павло Губенко (гуморист Остап Вишня).

Далі Зеров учився в Охтирській та Першій Київській гімназіях (1903–1908), на історико-філологічному факультеті Київського Університету Святого Володимира.

Зеров був надзвичайно розумним, мав гарну пам'ять. Друзі жартома називали його “Енциклопедією”.

Молодший брат Миколи став поетом та перекладачем (відомий як Михайло Орест). Другий брат Дмитро – ботанік, академік АН УРСР.

1912 року були надруковані перші статті та рецензії Зерова в журналі “Світло”, газеті “Рада”.

З 1914 року за наказом попечителя Київського навчального округу Миколу Зерова призначено викладачем історії до Златопольської чоловічої, а з жовтня 1916 року – ще й жіночої гімназії.

У 1917-1920 рр. Зеров викладає латину в Другій Київській гімназії імені Кирило-Мефодіївського братства та українознавство в Архітектурному інституті, працює редактором бібліографічного журналу “Книгарь”.

В цей час Зеров стає членом гуртка “неокласиків” – діячів української культури, який очолив Георгій Нарбут. На засіданнях гуртка обговорювались питання розвитку української літератури, мистецтва, графіки.

У 1920 році обвінчався із Софією Лободою — однією з трьох доньок професора Федора Лободи.

Водночас Зеров почав серйозно замислюватися про наукову працю; вийшли підготовлені ним “Антологія римської поезії” та “Нова українська поезія”, що стали помітним явищем у тогочасному літературному житті.

З голодного Києва Зерова запросили на роботу до Баришівської соціально-економічної школи, де за лекції платили “продуктовою натурою”.

В цей час Микола пише багато віршів, робить переклади, пише сонети та сатири-пародії, декілька невеликих оповідань.

З осені 1923 року – професор Київського інституту народної освіти. Про його лекції серед студентів ходили легенди.

1924 року було надруковано “Камену” – першу збірку віршів Зерова. Дух класики, піднесене почуття, вишукана мова творів Миколи Зерова вражали сучасників. Щоправда іноді поетові закидали, що він несучасний і байдужий до актуальних проблем.

Підстави до таких тверджень давали не тільки його вірші, а й перший випуск історико-літературного нарису “Нове українське письменство” і монографія “Леся Українка”, також видані 1924 року. Противники Зерова вважали, що все це належить минулому.

Червневий пленум ЦК КП(б)У 1927 року дав прямі директивні вказівки щодо політичної оцінки “неокласиків”; фактично це означало заборону літературної та критичної діяльності Зерова. Для нього лишився тільки один напрямок – історико-літературні студії.

Він пише передмови до творів українських письменників-класиків, які видавалися у видавництвах “Книгоспілка” та “Сяйво”. З цих статей склалася книжка “Од Куліша до Винниченка” (1929).

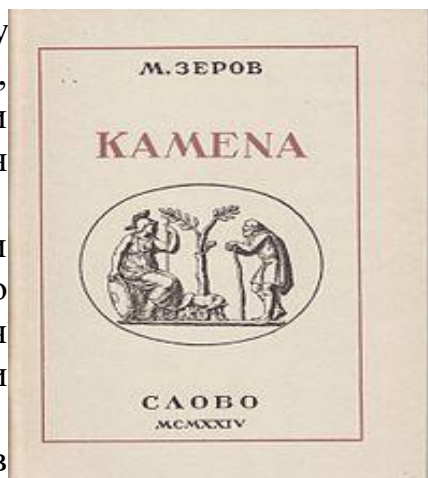
Процес Спілки визволення України на початку 1930 року став переломним. “Книгоспілку” було реорганізовано, “Сяйво” закрито. Куліша і Винниченка проголосили фашистськими письменниками. Микола Зеров жив під постійною загрозою арешту, в атмосфері погроз і цькування.

Всі останні роки Зеров мовчав. Влада заборонила займатися творчою діяльністю, а з 1933-го стає небезпечним навіть мовчання.

Наприкінці 1934 року після вбивства Сергія Кірова і “процесу 28”, де українських письменників звинуватили у підготовці цього вбивства, Зерова остаточно звільняють з університету. Він змушений шукати будь-яку працю.

У той же час єдиний син поета Костянтин помирає 10-річним від скарлатини. Дружина поета Софія лежала в лікарні в тяжкому стані і Зерову довелося самотійно пережити поховання сина. Із ним на цвинтарі були лише двоє колег і двоє студентів. Один з них пізніше згадував, що над свіжою могилою сина Микола Костьович читав давньоримські вірші. Дорога додому була мовчазною. Переживши цю трагедію, Зеров переїжджає до Москви, де в ніч з 27 на 28 квітня 1935 року його заарештували на станції Пушкіне та відправили до Києва для слідства.

Тут вченого, поета і перекладача “фантазери” з НКВД звинуватили у керівництві контрреволюційною терористичною націоналістичною

організацією. На першому допиті Зеров заявив: “До ніякої контрреволюційної діяльності я не причетний”. За справу взялися костоломи і вибили з нього інші відповіді.

Під час обшуку у Миколи Зерова вилучили книжки “Політика” з дарчим написом розстріляного у “справі 28” “терориста” Григорія Косинки та роман “фашиста” Пантелеймона Куліша “Чорна рада”. Це і були докази тероризму.

Зерову інкримінували керівництво українською контрреволюційною націоналістичною організацією і трибунал визначив міру покарання: десять років позбавлення волі у виправно-трудовах таборах з конфіскацією приналежного йому майна.

Спершу режим у карельському таборі був “ліберальним”. За станом здоров’я Зеров не міг працювати лісорубом і тому прибирав кімнати господарської служби. Після закінчення роботи, у комірчині сторожа він займався перекладами та історико-літературними студіями.

За багатьма свідченнями, він завершив багаторічну роботу над українською версією “Енеїди” Вергілія. Про це писав у листах до дружини. Останній лист датований 19 вересня 1937 року. Але рукопис цього перекладу пропав або був знищений.

9 жовтня 1937 року справа Зерова та інших була переглянута особливою трійкою УНКВС по Ленінградській області. Миколу Зерова було засуджено до розстрілу. 3 листопада 1937 року Миколу Зерова було застрелено. Символічна могила знаходиться на Лук’янівському кладовищі в Києві разом із справжньою могилою сина Котика.

Батько Зерова щотижня писав Сталіну: “Де мій син Микола?”. Нарешті йому відповіли, що син помер від запалення легень 1937-го. Дружині після війни відповіли, що помер 1942 року. Ні вона, ні батько не дізналися справжньої дати смерті.

Перша велика збірка Миколи Зерова “Sonetarium” вийшла вже після війни за редакцією молодшого брата Михайла Зерова (відомого як Михайло Орест) за кордоном, як і всі наступні збірки Миколи Зерова.

З літературними творами Зерова та спогадами про видатного земляка можна ознайомитися в Полтавській бібліотеці для юнацтва ім. Олесь Гончара:

Зеров М. К. Українське письменство / М. К. Зеров. – К. : Основи, 2002. – 1301 с.

Лещенко М. П. Сторінки просвітницько-педагогічної діяльності Миколи Зерова / М. П. Лещенко. – К. : Київський Нац. Ун-т ім. Тараса Шевченка, 2005. – 180 с.

Панченко В. Повість про Миколу Зерова / В. Панченко. – Київ : Дух і Літера, 2018. – 624 с.

Родинне вогнище Зерових / [упоряд. М. Зерова, Р. Корогодський, С. Попель]. – К. : Гелікон, 2004. – 432 с.

Наш сучасник Микола Зеров / [упоряд. М. Зерова, Р. Корогодський, М. Коцюбинська]. – Луцьк : Терен, 2006. – 368 с.